

STANJE, PROBLEMI I POTREBE RADA S DAROVITIM UČENICIMA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

ANELA NIKČEVIĆ – MILKOVIĆ

Odjel za nastavničke studije
Sveučilište u Zadru

ANA JERKOVIĆ

Osnovna škola „Petar Berislavić“, Trogir

MAJA RUKAVINA

Odjel za nastavničke studije
Sveučilište u Zadru

UDK 376.1-056.45(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1.4.2016.

Prihvaćeno: 20.12.2016.

U radu je konstruiran Upitnik za ispitivanje stanja i potreba rada s darovitim i talentiranim učenicima. Upitnikom je ispitano stanje i potrebe rada s darovitim učenicima u osnovnim školama Republike Hrvatske između 378 učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave svih profila. Faktorskom analizom upitnika dobivena su tri faktora: 1) Posebni programi, metode i oblici rada s darovitim i talentiranim učenicima; 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima; 3) Identifikacija i poticanje darovitih i talentiranih učenika. Zatim su ispitani rezultati na navedena tri faktora s obzirom na različite kategorije učitelja/nastavnika s obzirom na: a) tri različite regije Republike Hrvatske, b) različita profila, c) različitih godina staža i d) različita obrazovanja o darovitima. Rezultati istraživanja pokazuju da učitelji/nastavnici u osnovnim školama s obzirom na regiju Hrvatske statistički značajno više koriste posebne programe, metode i oblike rada u južnoj i srednjoj regiji Hrvatske u odnosu na sjevernu. U srednjoj i sjevernoj regiji Hrvatske u odnosu na južnu učitelji/nastavnici statistički značajno više skrbe o darovitim i talentiranim učenicima. Rezultati na faktoru identifikacije darovitih učenika najniži su među učiteljima/nastavnicima, što ne čudi jer je to prije svega posao stručnih suradnika, oni su statistički značajno veći u južnoj i srednjoj regiji Hrvatske u odnosu na sjevernu. Svi profili nastavnika s darovitim i talentiranim učenicima statistički značajno najviše rade posebne programe, metode i oblike rada, zatim neposredno skrbe o darovitim, a najmanje sudjeluju u identifikaciji darovitih i talentiranih učenika. Sve kategorije učitelja/nastavnika s obzirom na godine staža, kao

i s obzirom na obrazovanje o darovitima statistički značajno najviše provode posebne programe, metode i oblike rada s darovitima, zatim neposredno skrbe o njima, a najmanje sudjeluju u njihovoj identifikaciji. Skrb o darovitim i talentiranim učenicima u Republici Hrvatskoj još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini, a u radu se daju neke smjernice za unapređenje sustava.

KLJUČNE RIJEČI: *daroviti i talentirani učenici, stanje, problemi i potrebe rada s darovitim i talentiranim učenicima u osnovnim školama, Upitnik o stanju i potrebama rada s darovitim i talentiranim učenicima.*

UVOD

Prema definiciji Korena (1989), darovitost je osobina koja omogućuje pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi. Darovitost obuhvaća: način i kvalitetu mišljenja i pamćenja, kreativnost, socijalnu prilagodljivost, umjetničku osjetljivost, neke mehaničke sposobnosti, tjelesnu spretnost... Kada govorimo o darovitosti, razlikujemo potencijalnu i produktivnu darovitost. *Potencijalna darovitost* je kada pojedinac ima određeni potencijal koji mu omogućuje da se neke njegove sposobnosti razviju, što je najčešće prisutno kod djece i mladih. *Produktivna darovitost* aktivnosti su kojima se darovitost pojedinaca već iskazala u određenim produktima u prijašnjem, bržem, boljem, te u izrazito natprosječnom postignuću. Darovitost razlikujemo od talenta. *Daroviti* pojedinci su oni koji imaju visoko razvijene sposobnosti, a talenti oni koji postižu visoka postignuća u nekim aktivnostima (npr. glazbi, plesu, sportu) (Gagne 1985). Osnovne *sastavnice darovitosti* su: iznadprosječno razvijene sposobnosti, osobine ličnosti i kreativnost (Renzulli 1986). Preklapanje ovih sastavnica čini produktivnu darovitost. Autori ove *trostepenaste teorije* Renzulli i Reiss (2000) naglasak osim na uradak stavljaju i na osobine, odnosno naglašavaju da kreativnost i intrinzična motivacija predstavljaju one osobine koje dovode do realizirane darovitosti, a kreativan način mišljenja i usmjerenost na zadatak mogu se i trebaju poticati i u školi (Vlahović-Štetić 2005: 18). Kada govorimo o sposobnostima, *Gardnerova teorija ličnosti* (1983) navodi da svaki pojedinac ima neku kombinaciju sedam specifičnih sposobnosti ili inteligencija: verbalno-lingvističku, logičko-matematičku, prostorno-spacijalnu, glazbenu, kinestetičku, interpersonalnu i intrapersonalnu. Od osobina ličnosti koje pridonose iskazivanju darovitosti najveća se značajnost pridaje *motivaciji za postignuće i rad*. Ona se primjećuje u: specifičnim interesima, izričitoj usmjerenosti prema

cilju u aktivnosti koja je predmet interesa pojedinca, u iznimnoj radnoj energiji i sl. *Kreativnost* je mentalni proces kojim osoba stvara nove ideje ili produkte ili kombinira postojeće ideje i produkte na način koji je za nju nov. Ovu sposobnost u djece možemo naslutiti preko njihovih originalnih i neuobičajenih pitanja i odgovora, mudrih izjava, maštovitosti i inventivnosti, smisla za improvizaciju i originalnih rješenja problema, hrabrosti da ideje iskažu drugačije... Ona počinje tamo gdje prestajemo vjerovati autoritetima, provjerenim i dokazanim činjenicama. Prema Ozimec (1996), *osobine kreativnih pojedinaca* su: sklonost kritičnom odnosu, aktivitet i inicijativnost, otvorenost duha, nekonvencionalnost, autonomija, divergentno mišljenje, transcendentnost, radoznalost, sposobnost duboke koncentracije, spremnost mijenjanja sebe, samodostatnost i samopouzdanost, intrinzična motivacija. Ključno pitanje u odgojno-obrazovnom radu je: *Kako prepoznati darovito dijete predškolskog i školskog uzrasta te kojim ga oblicima i metodama odgojno-obrazovnog rada poticati kako bi se njegova potencijalna darovitost razvila u produktivnu, od koje će ono te njegova uža i šira okolina imati neizmjerne koristi?* Odgojitelji i učitelji darovito dijete mogu prepoznati po sljedećim osobinama: ima iznadprosječnu moć rasuđivanja, shvaćanja i stjecanja apstraktnih predodžbi, uopćavanja, shvaćanja značenja, uviđanja veza i odnosa, iskazuje veliku intelektualnu znatizeljlu, brzo i lako uči, ima širok raspon interesa i pozornosti koji mu omogućuje koncentriranje i ustrajavanje u rješavanju problema i zadovoljenju svojih interesa, ima kvantitativno i kvalitativno bogatiji rječnik od većine vršnjaka, ima sposobnost učinkovitoga samostalnog rada, očituje istančanu moć zapažanja, rano nauči čitati (Cvetković Lay i Sekulić Majurec 1998: 33). Iskustva u *prepoznavanju* darovite djece pokazuju da postoje najmanje tri skupine takve djece na koju treba obratiti pozornost: 1. djeca s visokim postignućima u aktivnostima kojima se bave, ona koja sve rade na iznimno visokoj razini, 2. djeca s problemima u ponašanju u kojih se tek procesom identifikacije darovitih otkriju njihove visoke sposobnosti, 3. neprimjetna darovita djeca, koja su tiha, stidljiva i povučena koju je i najteže otkriti jer uopće ne privlače pozornost na sebe. Prilikom poticanja darovite djece trebalo bi im se osigurati ono što najbolje odgovara njihovom stupnju razvoja, specifičnim potrebama i interesima, potencijalima i sposobnostima. Prilikom izrade programa za darovitu djecu trebalo bi se pridržavati sljedećih načela: a) poticati širenje temeljnih znanja i razvoja verbalnih sposobnosti; b) uvažavati posebne dječje interese, omogućavati im da ih zadovolje i produbljuju; c) omogućiti im da uče ono što ih zanima; d) omogućiti im da uče na način koji njima najbolje odgovara; e) osigurati korištenje

što raznolikijeg materijala u radu; f) osigurati više vremena za rad; g) ohrabrivati kreativno i produktivno mišljenje. Mogući pristupi radu s darovitima su: rad po programima različite težine i složenosti, izborni programi, grupni i individualni rad, rad na projektu, rad u maloj skupini, akceleracija, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, kontakti sa stručnjacima iz područja interesa, pristup izvorima specifičnog znanja, dodatna sredstva ili materijali, mentorski rad, raniji upis (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika 1991). U hrvatskim se školama u radu s ovim učenicima najčešće primjenjuje *obogaćivanje programa* (programi su teži, širi, produbljeni, napredniji), *uključivanje* darovite i talentirane djece *u različite izvannastave i izvanškolske aktivnosti* (glazbene škole, sportski klubovi i sl.), *akceleracija* (ubrzanje) programa (češće) ili preskakanje razreda (rjeđe) i *izdvajanje* (posebne škole ili posebni razredi, grupiranje prema vrstama sposobnosti ili prema školskim predmetima, specijalizacija kroz izborne predmete, ljetne škole i sl.).

Istraživanje provedeno u ovom radu potaknuto je činjenicom da je vrlo malo raspoloživih podataka mjerodavnih institucija o stanju i potrebama u radu s darovitim i talentiranim učenicima u hrvatskim osnovnim školama, da su postojeći podatci nezadovoljavajući, da je jedno od postojećih sveobuhvatnih anketnih ispitivanja učitelja i stručnih suradnika psihologa u okviru projekta *Unapređivanje identifikacije i rada s nadarenom populacijom u sustavu osnovnog školstva* autorica Vlahović-Štetić i Vojnović tijekom 2000./2001. školske godine vrlo informativno i korisno, ali već zastarjelo, da se problematika darovite djece i mladih u stručnim krugovima odgojno-obrazovnih djelatnosti smatra itekako značajnim, ali zanemarenim pitanjem i sl. Istraživanje Vojnović (2005) pokazuje da postoji vrlo izražen interes i potreba za stručnim usavršavanjem u području darovitosti, naročito među stručnjacima u osnovnim školama jer je rana identifikacija, usmjeravanje i rad s darovitom djecom ključno za razvoj njihove produktivne darovitosti. Do početka 21. stoljeća dodiplomska naobrazba u području darovitosti nije bila dostatna ili uopće nije bila organizirana kako za stručne suradnike, tako i za učitelje i odgojitelje, teme stručnog usavršavanja iz područja darovitosti bile su nedovoljno zastupljene, dok je s druge strane školska praksa istodobno zahtijevala znanja i usavršavanja u ovom području. Od tada do danas stanje u programima dodiplomskih, diplomskih, integriranih i poslijediplomskih studija za stručne suradnike, učitelje i odgojitelje značajno se popravilo. Kolegiji iz odgojno-obrazovnog rada s darovitim i talentiranom djecom postali su neizostavni dio kurikuluma visoko obrazovne nastave, međutim,

osiguranje i razvoj specijaliziranih kadrova u školama posvećenih radu s darovitimima (savjetnici, specijalisti, mentori) i stvaranje mreže tih stručnjaka još uvijek ne postoji. Drugim riječima, prioritetno područje temeljnog visokoškolskog obrazovanja za odgojno-obrazovne stručnjake trebalo bi biti obrazovanje za djecu s posebnim potrebama u koju spadaju daroviti i talentirani učenici, kao što to treba biti i područje njihova trajnog usavršavanja. Istraživanje Vojnović (2005) pokazuje da je planski i sustavni postupak identifikacije darovitih učenika u hrvatskim školama također daleko od poželjnog (samo 17% ispitanog uzorka iz osnovnih škola navodi da se provodi ovakav postupak i 9.4% uzorka iz srednjih škola). Nešto su povoljniji rezultati o primjeni psihologijskih identifikacijskih procedura koje primjenjuje 68.6% psihologa u osnovnim školama i 30.2% psihologa u srednjim školama. Istraživanjem se konstatiraju i velike regionalne razlike. Mnoge sredine, a i brojni pojedinci, razvijali su sustavne pristupe i modele identifikacije koji su se zbog diskontinuiteta u području kadrovskih, stručnih i materijalnih ulaganja s vremenom „urušavali“, tako da je danas ostala parcijalna primjena ovih modela, vrlo šarolika unutar regija Hrvatske, pojedinih područja i škola, što znači da smo daleko od ujednačenog sustava pogodnog za svu darovitu djecu, bez obzira koju školu pohađaju i u kojem području žive (Vojnović 2005: 80). Stručnjaci su, s druge strane, visoko motivirani za unapređivanje identifikacije darovite djece (koristeći *postupke procjenjivanja i mjerenja* iz različitih izvora podataka; uz mjerenje akademske inteligencije mjerenje i kreativnosti, praktične, socijalne i emocionalne inteligencije). U nedostatku sustavne identifikacije u hrvatskim školama učitelji i nastavnici su još uvijek najčešći procjenjivači darovitosti, oni imaju ključnu ulogu u identifikaciji i radu s darovitimima tako da moraju biti upoznati s prednostima i nedostacima identifikacijskog postupka. Prema Vojnović (2005), učitelji koji su bolje educirani i imaju više iskustva u radu s darovitimima, razmjerno su uspješniji procjenjivači ovih učenika. Bitno je naglasiti da je izostanak sustavne skrbi o darovitim osobama ogledalo nedemokracije hrvatskog društva jer je osiguranje uvjeta za puni razvoj i obrazovanje svima u skladu s njihovim individualnim mogućnostima nešto što nalažu društva s visoko razvijenim demokracijama i međunarodne institucije koje se za nju bore. Ova su djeca uskraćena za svoja temeljna prava, a briga o njima najčešće je prepuštena roditeljima, odnosno njihovim obrazovnim i materijalnim mogućnostima nadoknade sustavnih propusta društva i države. Istraživanje Vojnović (2005) pokazuje da je najveći interes za stručno usavršavanje nastavnika usmjeren na tzv. *obogaćivanje programa i socijalnu po-*

dršku ovim učenicima u školskom sustavu. Učiteljima je potrebno unaprijediti podršku i rad s učenicima u različitim vrstama nastave, naročito u redovnoj nastavi kroz *individualizirani pristup* i *diferencijaciju programa* te u dodatnoj nastavi, kroz izborne, izvannastavne i izvanškolske programe i natjecanja. Učitelji također pokazuju potrebu za usavršavanjem za suvremene oblike i metode rada. Među psiholozima ističe se potreba rada na *socioemocionalnom razvoju* darovitih učenika, potreba stručne pomoći i podrške darovitima i njihovim obiteljima te unapređivanju rada na *prevladavanju razvojnih rizika*.

Slaviček (2014) navodi da u skrbi za darovite kasnimo 40 godina za razvijanim zemljama. S druge strane, ulaganje u darovite jedna je od ključnih strategija za postizanje međunarodne konkurentnosti Hrvatske i strateško pitanje zemlje. Autorica također navodi da je sustavni rad s darovitima djelatnost obrazovanja koja je razmjerno najvažnija jer posreduje tijekom razvojnog razdoblja koje je kritično za razvoj i aktualizaciju potencijalne darovitosti. Istraživanja psihologa pokazuju važnost rane socijalizacije i obitelji, ali i važnost prvih učitelja i nastavnika u prepoznavanju ranih znakova sposobnosti darovitih te intenzivan odnos i trud okoline spram njih. Međutim, rad s darovitima nije lak jer zahtijeva vrlo prilagodljivu okolinu te se moraju uvažavati djetetove izrazito individualizirane potrebe. Kad je riječ o djeci s posebnim potrebama, dokazano je da je nakon rada s gluhima, najteže raditi s darovitima. Što se tiče obrazovnih programa i zahtijeva za rad s darovitima, postupci i metode moraju biti slojeviti, opsežniji i kvalitativno drugačiji od redovnih programa. Rad učitelja i nastavnika mora biti drugačiji jer moraju osiguravati slobodan razvoj interesa tih učenika, pazeći na njihov emotivan i kreativan razvoj, usklađujući individualizirani pristup prema njima s vrstom i razvijenošću njihovih sposobnosti. Iako se u Hrvatskoj nastoji uspostaviti sustav skrbi za darovite kroz istraživanja, skupove, razvoj modela skrbi, publikacije i normativne akte, sve te aktivnosti nisu uspjele ostvariti zadovoljavajuće ciljeve: a) sveobuhvatnu skrb za darovite od predškolske dobi do visokog školstva; b) sustavnu skrb za darovite; c) fleksibilan dinamički model organizirane skrbi za darovite u obrazovnom sustavu kroz mrežu stručnjaka i institucija za podršku darovitima; d) uspostavu baze podataka o darovitima, stručnjacima za njih, radovima s ovog područja i e) prohodnost evidencije o skrbi za darovite od predškolskog preko osnovnoškolskog do srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Problemi su i u nedovoljnoj diferencijaciji u redovnoj nastavi, dodatna se nastava vrlo ograničeno koristi, ponajprije za učenike koji se pripremaju za natjecanja, izborni su programi

ograničeni na strane jezike, informatiku i vjeronauk te izborni sadržaji nisu obvezni i ne ocjenjuju se. Tijekom kreiranja programa za darovite učenike trebalo bi voditi računa o njihovim posebnim obrazovnim potrebama: a) da se druže s vršnjacima sličnih visokorazvijenih sposobnosti, međutim, da se druže i s vršnjacima iste kronološke dobi; b) da rade u obogaćenim i proširenim odgojno-obrazovnim programima; c) da budu nezavisni u učenju; d) da su izloženi izazovima u kojima povremeno doživljavaju i neuspjeh i e) da sudjeluju u širokim programima u kojima se potiče njihov cjelokupni razvoj. U okviru ovog istraživanja zanimalo nas je trenutno stanje skrbi o darovitim i talentiranim učenicima, koji su problemi i potrebe rada s ovim učenicima u osnovnim školama, i to upravo iz perspektive učitelja i nastavnika koji su svakodnevno u neposrednom odgojno-obrazovnom radu s njima.

METODOLOGIJA

Ciljevi i hipoteze istraživanja

Prvi cilj ovog istraživanja bio je konstruirati valjan i pouzdan mjerni instrument o stanju i potrebama rada s darovitim i talentiranim učenicima, potom istim instrumentom ispitati trenutno stanje, probleme i potrebe rada s darovitim učenicima u osnovnim školama: a) u trima različitim regijama Republike Hrvatske (južna, srednja, sjeverna); b) s obzirom na profil nastavnika (učitelji razredne nastave, nastavnici prirodoslovnog, društvenog, humanističkog i umjetničkog područja); c) s obzirom na godine staža nastavnika (manje od pet, od pet do deset, više od deset godina) i d) s obzirom na obrazovanje nastavnika o radu s darovitim učenicima (za vrijeme studija, tijekom rada u školi, samostalno, kombinirano, ništa od navedenog). Iz prijašnjih rezultata istraživanja poznate su nam sljedeće hipoteze: A) Nastavnici s više radnog staža u sustavu obrazovanja i oni koji imaju pozitivnija iskustva s darovitim učenicima pokazuju veće zadovoljstvo, imaju pozitivnija gledišta o darovitosti te su više zaokupljeni radom s njima (Tvorić 2005). B) Nastavnici koji su bolje educirani i koji imaju više aktivnog iskustva u radu s darovitimima razmjerno su uspješniji procjenjivači ovih učenika (Vojnović 2005). C) Učitelji razredne nastave imaju pozitivnije stavove o primjeni određenih metoda i strategija rada s darovitim učenicima u odnosu na nastavnike predmetne nastave i srednje škole (Domazet 2014). D) Uslijed materijalnih, kadrovskih, a time i

programskih ograničenja, područje rada s darovitim učenicima nije sustavno razvijano niti praćeno. Brojne kvalitativne promjene nastale su zahvaljujući kreativnosti i naporima stručnjaka u pojedinim školama, dok su nepovoljni kvantitativni pokazatelji prouzročeni niskim standardom i nedostatkom sustavnog pristupa i ulaganja u ovo područje (Vojnović 2005). E) Dodatna nastava i izvannastavni sadržaji organizirani za darovite učenike vrlo su važni odgojno-obrazovni oblici rada s ovom populacijom učenika. U proteklih nekoliko godina u hrvatskim školama vraća se svijest o potrebi usmjerenosti na darovite, pa se naglasak stavlja na neke zapostavljene oblike i načine rada s njima (Adžić 2011).

Ispitanici

Ukupni uzorak sačinjavao je 378 učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave različitog profila iz 19 osnovnih škola u Republici Hrvatskoj. S obzirom na to da je Republika Hrvatska podijeljena u tri regije: južnu, srednju i sjevernu, broj učitelja/nastavnika po regijama je sljedeći: južna regija N=88 (23.28 %), srednja regija N=218 (57.67 %) i sjeverna regija=72 (19.05 %). S obzirom na profil nastavnika u uzorku su: a) učitelji razredne nastave N=163 (43.12 %), b) nastavnici predmeta prirodoslovnog područja N=74 (19.58 %), c) nastavnici predmeta društvenog područja N=82 (21.69 %), d) nastavnici predmeta humanističkog područja N=48 (12.70 %) i e) nastavnici predmeta umjetničkog područja N=10 (2.64 %). S obzirom na godine staža učitelja/nastavnika u uzorku su: a) oni s manje od 5 godina staža N=83 (21.96 %), b) oni od 5 do 10 godina staža N=85 (22.49 %) i c) oni s više od 10 godina staža N=206 (54.50 %). S obzirom na obrazovanje o darovitim u uzorku su učitelji/nastavnici: a) koji imaju osnovno obrazovanje (dobiveno tijekom studija) N=74 (19.58 %), b) koji su se dodatno usavršavali u radu s darovitim učenicima N=36 (9.52 %), c) koji su samostalno proučavali darovitost N=93 (24.60 %), d) koji imaju kombinirano obrazovanje N=142 (37.56 %) i e) ništa od navedenog N=33 (8.73 %).

Postupak

U predistraživanju u trima osnovnim školama: „Dr. Jure Turića“ iz Gospića (N=54), „Ostrog“ iz Kaštel Lukšića (N=29) i „Ivana Duknovića“ iz Marine (N=26), na uzorku od 110 učitelja i nastavnika primijenjena je preliminarna forma upitnika o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima čije su čestice

producirane na temelju uvida u znanstveno-stručnu literaturu o radu s darovitim i talentiranim učenicima. Zatim je napravljena faktorska analiza preliminarne forme upitnika u statističkom paketu Statistika 12 kako bismo dobili konačnu formu upitnika. Nakon konstrukcije upitnika u predistraživanju, u glavnom dijelu istraživanja *Upitnik o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima* odaslan je u 30-tak osnovnih škola diljem Hrvatske po slučaju, s ciljem prikupljanja što većeg broja podataka. Škole su se dobrovoljno opredijelile za sudjelovanje u istraživanju te je cijeli postupak bio anoniman i dobrohotan. U glavnom istraživanju sudjelovale su sljedeće osnovne škole koje su nam upitnike popunjene vratili poštom: iz južne Hrvatske, odnosno Splitsko-dalmatinske županije OŠ „Ivan Duknović“ iz Marine (N=26; 6.88 %) i OŠ „Ostrog“ iz Kaštel Lukšića (N=30; 7.94 %), iz Primorsko-goranske županije OŠ „Ivana Rabljanina“ Rab (N=32; 8.46 %); iz srednje Hrvatske – Ličko-senjske županije OŠ „Dr Jure Turića“ iz Gospića (N=54; 14.28 %), OŠ „Franje Tuđmana“ iz Ličkog Osika (N=15; 3.97 %) i OŠ „Zrinskih i Frankopana“ iz Otočca (N=26; 6.88 %); iz Koprivničko-križevačke županije OŠ „Koprivnički bregi“ iz Koprivnice (N=13; 3.44 %), OŠ „Sv. Petar Orehovec“; iz Karlovačke županije OŠ „Ivane Brlić Mažuranić“ iz Ogulina (N= 17; 4.50 %), OŠ „Vladimira Nazora“ Duga Resa (N=9; 2.38 %), OŠ „Eugena Kvaternika“ Rakovica (N=7; 1.85 %), OŠ „Cetinograd“; iz Krapinsko-zagorske županije OŠ „Ksavera Šandora Đalskog“ Donja Zelina (N=19; 5.03 %) i sjeverne Hrvatske – iz Požeško-slavonske županije OŠ „Vilima Korajca“ Kaptol kraj Požege (N=34; 8.99 %) i OŠ „Julija Kempfa“ Požega (N=21; 5.55 %); iz Osječko-baranjske županije OŠ „Ivana Mažuranića“ iz Vinkovaca (N=8; 2.12 %), OŠ „Josipa Lovretića“ iz Otoka (N=9; 2.38 %), OŠ „Sesvetska sela“ Sesvete (N=24; 6.35 %).

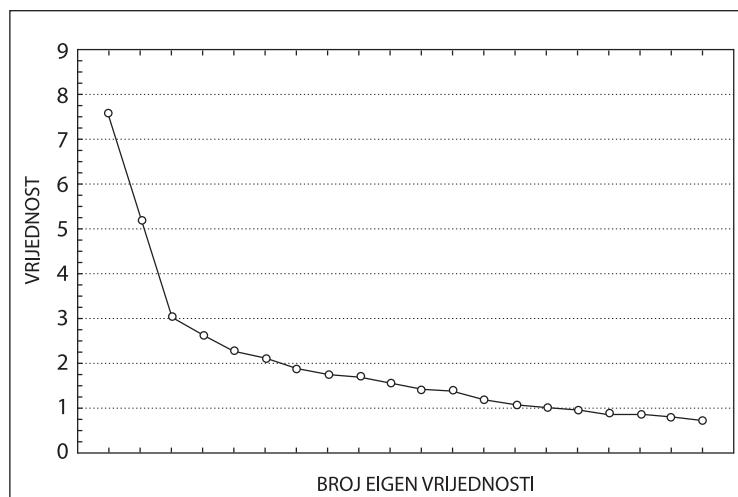
REZULTATI I INTERPRETACIJA

Prvi cilj istraživanja bio je konstruirati mjerni instrument za ispitivanje stanja i potreba rada s darovitim i talentiranim učenicima u školama.

Faktorska analiza i pouzdanost za Upitnik o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima

TABLICA 1. Faktori Upitnika o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima ekstrahirani metodom Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora (s eigen vrijednosti većom od 1) uz Varimax rotaciju.

<i>Faktori</i>	<i>Eigen vrijednost</i>	<i>Total %</i>	<i>Cumulative</i>	<i>Cumulative %</i>
FAKTOR 1	7.75	15.81	7.75	15.81
FAKTOR 2	5.83	11.89	13.57	27.70
FAKTOR 3	3.43	6.99	17.00	34.69

SLIKA 1. Grafički prikaz Guttman-Kaiserovog kriterija ekstrakcije faktora

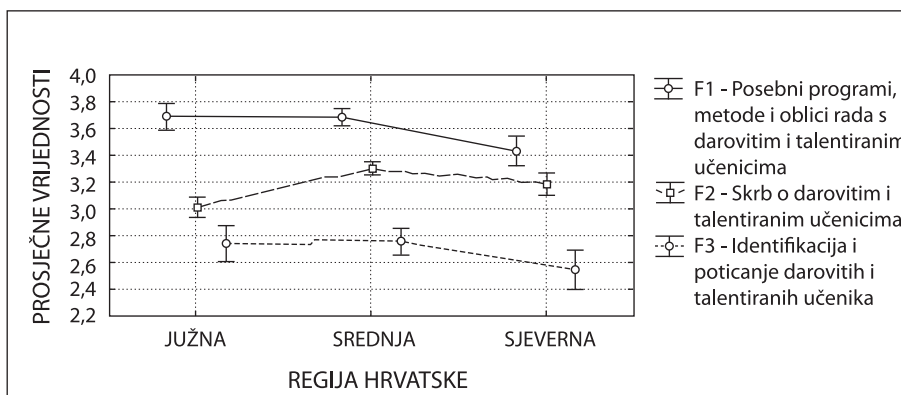
Iz slike 1. Scree plotu vidi se da je najbolje zadržati 3 faktora.

TABLICA 2. Raspodjela čestica Upitnika o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima u tri izlučena faktora

FAKTOR	REDNI BROJ PRIPADAJUĆE ČESTICE	CRONBACH ALPHA
F1- Posebni programi, metode i oblici rada s darovitim i talentiranim učenicima	19.,20.,21.,22.,23.,24.,25.,26.,27.,28.,29.,30.,32.,33.,34.	0,90
F2 – Skrb o darovitim i talentiranim učenicima	3.,4.,5.,31.,35.,36.,37.,38.,39.,40.	0,69
F3 – Identifikacija i poticanje darovitih i talentiranih učenika	1.,8.,9.,10.,11.,12.,13.,14.,16.,17.,18.	0,78

Pouzdanost unutarnje konzistencije upitnika tipa Cronbach alpha je visoka (Cronbach alpha iznosi 0.83). Konačna forma upitnika ima 40 čestica, primjenjiva je za osnovne i srednje škole (u prilogu). Čestice Upitnika ponašanja čitanja i pisanja pod rednim brojem 3. i 4. negativno su formulirane, tako da se rezultat na njima iskazuje obrnuto.

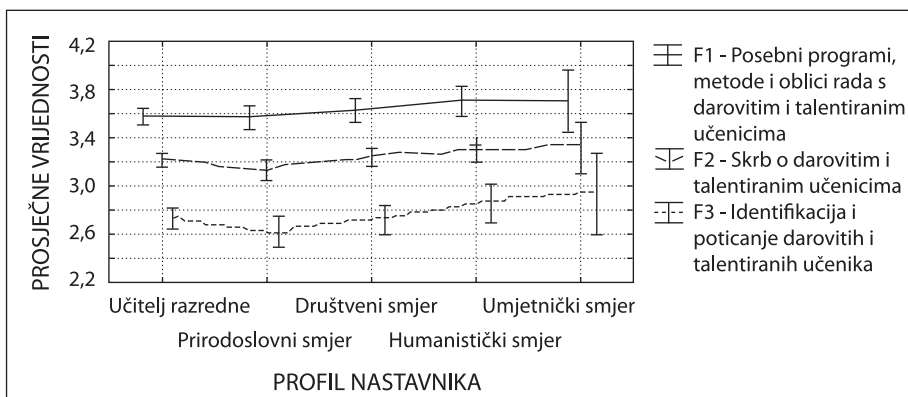
Uпитnikom o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima ispitano je trenutno stanje, problemi i potrebe rada s ovim učenicima u osnovnim školama: a) u trima različitim regijama Republike Hrvatske, b) s obzirom na profil nastavnika, c) s obzirom na godine staža nastavnika i d) s obzirom na obrazovanje nastavnika o radu s darovitim učenicima. Obrada podataka provedena je u statističkom paketu *Statistika 12*, a za odgovaranje na postavljeno istraživačko pitanje napravljen je niz analiza varijanci (ANOVA).

SLIKA 2. Stanje i potrebe rada s nadarenim učenicima s obzirom na regiju Hrvatske u kojoj se škola nalazi

TABLICA 3. Glavni i interakcijski efekti dvosmjernih analiza varijanci (regija Hrvatske x faktori) za: 1) Posebne programe, metode i oblike rada s darovitim i talentiranim učenicima, 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima, 3) Identifikaciju i poticanje darovitih i talentiranih učenika

<i>ANOVA – regija i faktori</i>					
	<i>SS</i>	<i>Degr. of</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
REGIJA	6.76	2	3,38	7.78	0.000489
FAKTORI	126.67	2	63.34	375.59	0.000000
Interakcija	4.72	4	1.18	7.00	0.000015

Iz slike 2. i tablice 3. vidi se da učitelji i nastavnici u osnovnim školama najviše primjenjuju posebne programe, metode i oblike rada u radu s darovitim učenicima (npr. akceleraciju, grupiranje nadarenih po sposobnostima, njihovo praćenje, izborne predmete, rad s mentorima i sl.), što je i očekivano, i to statistički značajno više u južnoj i srednjoj Hrvatskoj u odnosu na sjevernu ($F=7.78$; $p<0.000489$). U srednjoj i sjevernoj regiji Hrvatske u odnosu na južnu učitelji/nastavnici statistički značajno više skrbe o darovitim i talentiranim učenicima. Identifikacija darovitih i talentiranih učenika najniža je među učiteljima/nastavnicima u osnovnim školama u Hrvatskoj te je statistički značajno veća u južnoj i srednjoj regiji Hrvatske u odnosu na sjevernu ($F=375.59$; $p<0.00$). Ne čudi nas najniži rezultat na faktoru Identifikacije jer je ona prije svega posao stručnih suradnika (psihologa i pedagoga) u školama. Vojnović (2005) navodi da je postupak identifikacije darovitih i talentiranih učenika u hrvatskim školama upravo daleko od poželjnog jer se procjenjivanje treba vršiti različitim metodama, a procjenjivači trebaju biti svi oni koji poznaju takvog učenika – sam učenik, suučenci, roditelji, nastavnici i stručnjaci. Procjenjivanje i mjerenje trebalo bi biti kombinirano, što znači da bi se broj identifikacijskih sredstava i izvora trebao povećati te bi se oni trebali višekратно primjenjivati. Nalazi istraživanja ove autorice ukazuju da su stručnjaci i nastavnici svjesni nedostataka u postupcima identifikacije i zato visoko motivirani za unaprjeđivanje tih postupaka. S regijom Hrvatske (od južne, preko srednje do sjeverne) smanjuju se rezultati na sva tri faktora ($F=7.00$; $p<0.000015$).

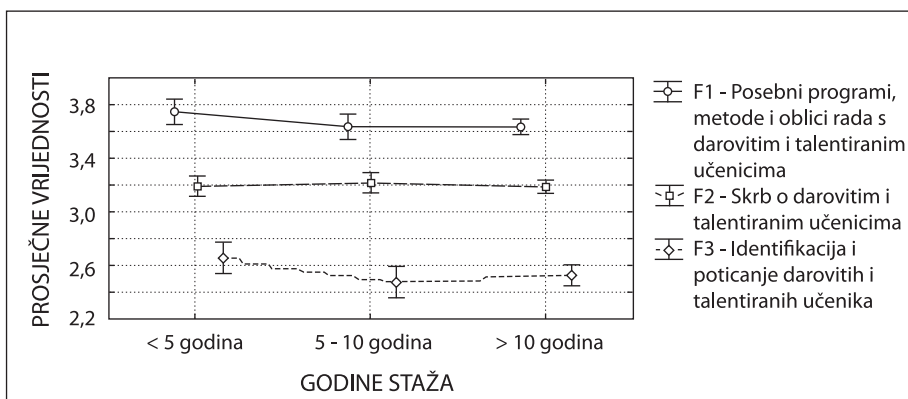
SLIKA 3. Stanje i potrebe rada s nadarenim učenicima s obzirom na profil učitelja/nastavnika

TABLICA 4. Glavni i interakcijski efekti dvosmjernih analiza varijanci (profil učitelja/nastavnika x faktori) za: 1) Posebne programe, metode i oblike rada s darovitim učenicima, 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima, 3) Identifikaciju i poticanje darovitih i talentiranih učenika

<i>ANOVA – profil nastavnika i faktori</i>					
	SS	Degr. of	MS	F	p
PROFIL NASTAVNIKA	4.30	4	1.07	2.42	0.048
FAKTORI	71.16	2	35.58	203.30	0.00
INTERAKCIJA	0.67	8	0.079	0.45	0.89

Iz slike 3. i tablice 4. se vidi da svi profili nastavnika (učitelji razredne nastave, nastavnici prirodoslovnog, društvenog, humanističkog i umjetničkog područja) s darovitim i talentiranim učenicima statistički značajno najviše rade posebne programe, metode i oblike rada; potom neposredno skrbe o darovitim, a najmanje provode identifikaciju darovitih i talentiranih učenika ($F=203.30$; $p<0.00$). Statistički je značajna razlika među učiteljima/nastavnicima različitog profila ($F=2.42$; $p<0.048$) u smjeru da posebne programe, metode i oblike rada, neposrednu skrb o ovim učenicima te identifikaciju najviše provode nastavnici umjetničkog profila, potom nastavnici humanističkog profila, zatim nastavnici društvenog profila, a značajno manje učitelji razredne nastave i nastavnici prirodoslovnog profila. U Republici Hrvatskoj u prostoru javnog mnijenja te kampanjama Ministarstva prosvjete i znanosti unazad posljednjih godina naglasak se stavlja na usmjeravanje učenika u prirodoslovne obrazovne smjerove i fakultete jer je dugo godina na ovim prostorima bilo prisutno veće usmjeravanje učenika i studenata u huma-

nističke i društvene smjerove (www.mzos.hr). Kao jedan od razloga nedovoljnog pokretanja gospodarstva u Republici Hrvatskoj, navodi se upravo taj da nemamo dovoljno stručnjaka s područja prirodoslovnih i tehničkih znanosti. Međutim, iz rezultata ovog istraživanja vidi se da još uvijek nastavnici umjetničkog, humanističkog i društvenog profila potiču darovite i talentirane učenike u osnovnim školama na napredovanje u tim područjima, dok nastavnici prirodoslovnog profila zaostaju za njima. Razlog tome zasigurno treba tražiti jednim dijelom u nedovoljnom ulaganju u tehnologiju i kabinete u školama koje prirodoslovna područja nužno zahtijevaju, smanjivanju satnice ovih nastavnika koji su često prebukirani nastavom jer pronalazak tih stručnjaka za rad u školama najčešće je težak (ovi nastavnici na tržištu rada pronalaze bolje plaćena radna mjesta i tako često odlaze iz prosvjete) i dr. Učitelji razredne nastave vjerojatno identifikaciju i poticanje darovitih i talentiranih učenika više prepuštaju predmetnim nastavnicima kao stručnjacima za pojedina područja.

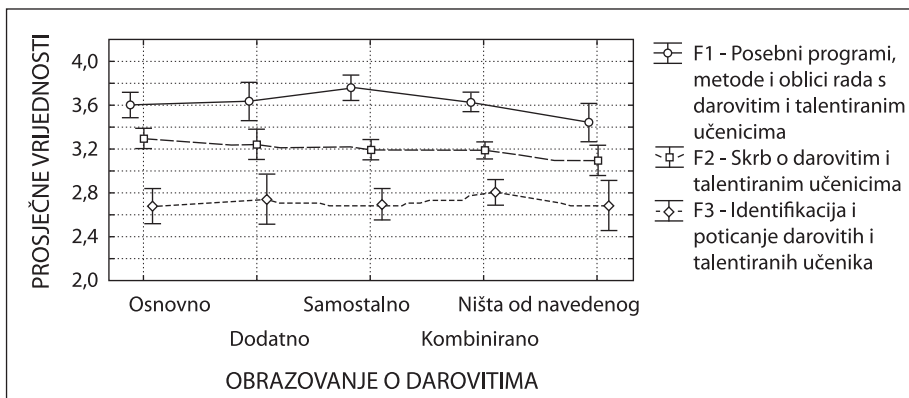
SLIKA 4. Stanje i potrebe rada s nadarenim učenicima s obzirom na godine staža učitelja/nastavnika

TABLICA 5. Glavni i interakcijski efekti dvosmjernih analiza varijanci (godine staža učitelja/nastavnika x faktori) za: 1) Posebne programe, metode i oblike rada s darovitim i talentiranim učenicima, 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima, 3) Identifikaciju i poticanje darovitih i talentiranih učenika

<i>ANOVA – faktori i GODINE STAŽA</i>					
	<i>SS</i>	<i>Degr. of</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
<i>GODINE STAŽA</i>	1.82	2	0.91	2.04	0.131988
<i>FAKTORI</i>	134.70	2	67.35	389.26	0,000000
<i>INTERAKCIJA</i>	1.431	4	0.36	2.07	0.083357

Iz slike 4. i tablice 5. se vidi da postoji statistički značajna razlika ($F=389.26$; $p<0.000$) među učiteljima/nastavnicima u: a) provođenju posebnih programa, metoda i oblika rada s darovitim i talentiranim učenicima; b) skrbi o darovitim i talentiranim učenicima; c) sudjelovanju u identifikaciji i poticanju darovitih i talentiranih učenika s obzirom na godine staža učitelja/nastavnika. Učitelji/nastavnici svih godina staža (manje od 5, od 5 do 10 godina i iznad 10 godina) provode statistički značajno više posebnih programa, metoda i oblika rada s darovitim i talentiranim učenicima, zatim neposredno skrbe o njima, dok najmanje sudjeluju u njihovoj identifikaciji Adžić (2011). također navodi da se u proteklih nekoliko godina u hrvatskim školama vraća svijest o potrebi usmjerenosti na darovite i talentirane učenike pa se naglasak stavlja na neke zapostavljene oblike i načine rada s ovim učenicima. Ponovno ističemo da je identifikacija primaran posao stručnih suradnika u školama pa je najniži rezultat na faktoru Identifikacije od strane učitelja/nastavnika očekivan. Iako ne postoji statistički značajna razlika među kategorijama učitelja/nastavnika s obzirom na različite godine staža, iz Slike 4. vidi se da se učitelji/nastavnici s manje godina staža, znači mlađi, više trude potaknuti i koristiti različite programe, metode i oblike rada, neposredno skrbiti o darovitim i talentiranim učenicima, kao i sudjelovati u njihovoj identifikaciji.

SLIKA 5. Stanje i potrebe rada s darovitim i talentiranim učenicima s obzirom na obrazovanje učitelja/nastavnika o darovitosti

TABLICA 6. Glavni i interakcijski efekti dvosmjernih analiza varijanci (obrazovanje učitelja/nastavnika o nadarenima x faktori) za: 1) Posebne programe, metode i oblike rada s darovitim učenicima, 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima, 3) Identifikaciju i poticanje darovitih i talentiranih učenika

<i>ANOVA – faktori i obrazovanje o darovitima</i>					
	<i>SS</i>	<i>Degr. of</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
OBRAZOVANJE O DAROVITIMA	3.43	4	0.86	1.92	0,105926
FAKTORI	118.21	2	59.11	342.78	0,000000
INTERAKCIJA	2.56	8	0.32	1.86	0.063692

Iz slike 5. i tablice 6. vidi se da postoji statistički značajna razlika ($F=118.21$; $p>0.000$) u faktorima: a) provođenju posebnih programa, metoda i oblika rada s darovitim učenicima; b) skrbi o darovitim i talentiranim učenicima te c) sudjelovanju u identifikaciji i poticanju ovih učenika kod svih kategorija učitelja/nastavnika s obzirom na obrazovanje (osnovno obrazovanje o darovitima, dodatno obrazovanje, samostalno učenje o darovitima, kombinirano i ništa od navedenog). Sve kategorije učitelja/nastavnika prema obrazovanju o radu s darovitim učenicima statistički značajno više provode posebne programe, metode i oblike rada s ovim učenicima, potom neposredno skrbe o ovim učenicima, a najmanje sudjeluju u njihovoj identifikaciji. Ovi rezultati u skladu su s prije dobivenim nalazima u ovom istraživanju, a mnogobrojni autori koji su se bavili darovitim i talentiranim učenicima u Republici Hrvatskoj nalaze da se u posljednjih petnaestak

godina kolegij o radu s darovitim učenicima nalazi u gotovo svim programima struka koje se bave neposrednim radom s djecom i mladima (učitelji, odgojitelji, psiholozi, pedagozi) te teme o ovoj populaciji učenika postaju nezaobilazne teme stručnih usavršavanja (Vlahović-Štetić 2005; Vojnović, 2005; Grandić i Letić, 2009). Prema Vojnović (2005), učitelji/nastavnici koji su bolje educirani za rad s darovitom i talentiranom populacijom učenika uspješniji su procjenjivači i poticatelji ovih učenika. Iz Slike 5. također se vidi da iako ne postoji statistički značajna razlika među učiteljima/nastavnicima s obzirom na obrazovanje o darovitima da oni učitelji/nastavnici koji nemaju obrazovanje o radu s ovom populacijom učenika najmanje od svih drugih kategorija učitelja/nastavnika (koji imaju određeno obrazovanje o darovitima) provode posebne programe, metode i oblike rada, potiču i sudjeluju u identifikaciji darovitih i talentiranih učenika. S tim rezultatom potvrđujemo nalaze Vojnović (2005), prema kojima ih obrazovanje učitelja/nastavnika o darovitosti čini kompetentnijima u procjenjivanju darovitosti, te u njihovu poticanju i radu s njima.

U tranzicijskim zemljama poput naše, sa slabim gospodarstvom (npr. u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini) također nema sveobuhvatne i sustavne brige o darovitim i talentiranim učenicima, već je ona prepuštena različitim parcijalnim rješenjima, a upravo je u tim zemljama briga o ovim učenicima od ključnog značaja u smislu ljudskog kapitala sposobnog za pokretanje gospodarstva i drugih djelatnosti u zemlji. Neke druge tranzicijske zemlje (npr. Mađarska), s druge strane, umrežile su sustav darovite i talentirane djece, mladih i stručnjaka te povlače velika sredstva iz EU fondova za različite programe rada s njima (Cvetković-Lay 2014). Jurišević i Pižorn (2016) na uzorku od 1130 učitelja/nastavnika u Sloveniji pokazuju da je njima u radu s nadarenim učenicima osobno važno: imati nove stručne i osobne izazove, poslovi s ovim učenicima jako su im važni, ali često za njih nemaju vremena, u skrbi za darovite važna im je komunikacija s roditeljima te djece, ali i drugim učiteljima/nastavnicima te im je važna skrb za cjelovit razvoj ove djece. U Sloveniji država odvaja 17.28 eura po djetetu za identifikaciju darovitih te je identificirano 25% ove djece. Grandić i Letić (2009) navode da iako zakonska regulativa Srbije, kao i ona Hrvatske, omogućuje poticanje i podršku darovitoj i talentiranoj djeci kroz mnoge oblike i načine odgojno-obrazovnog rada, ne postoji objedinjeni sustav stipendiranja i nagrađivanja s utvrđenim kriterijima selekcije na različitim obrazovnim razinama. Zakonskom regulativom nisu precizirani načini i procedure identifikacije i praćenja ovih učenika. Ne postoje posebna ulaganja u dodatne programe i rad s darovitim i talentima, a sam proces

podrške ostaje na velikoj podršci od strane same obitelji darovite i talentirane djece te na razini entuzijazma pojedinačno motiviranih učitelja/nastavnika. Ova podrška mladim talentima od neophodnog je značenja uvažavajući njihove sposobnosti, potrebe i razvojne specifičnosti. Ono što je važno u tim državama je uspostaviti relevantne kriterije akademske i profesionalne uspješnosti na osnovi kojih bi se pratio profesionalni razvoj mladih, procjenjivalo njihovo napredovanje, pružala primjerena podrška i postavljali sve specifičniji standardi. Preporuke ovih autora za pokretanje odgojno-obrazovnog sustava u skrbi o darovitim i talentiranim učenicima su sljedeće: a) pokrenuti aktivnosti za što raniju identifikaciju darovitih i talentiranih učenika; b) razvoj i primjena standardnih postupaka rane identifikacije i sustavnog praćenja darovitih; c) osigurati obvezno inicijalno obrazovanje, ali i u stručno usavršavanje učitelja/nastavnika i stručnih suradnika uvesti teme rada s darovitim; d) raditi na informiranju, obrazovanju i potpori roditelja darovite djece; e) u tjednim rasporedima škole predvidjeti prostor za rad i podršku darovitim kroz cjelokupnu vertikalu obrazovanja, a naročito na srednjoškolskoj razini; f) organizirati dodatne obogaćene sadržaje, programe i aktivnosti za darovite i talentirane učenike što učitelji/nastavnici ne mogu činiti sami; g) osigurati odgojno-obrazovnu podršku njihovu razvoju kroz ciljane programe: nastavne i izvanastavne, psihosocijalnu podršku i podršku roditeljima, programe profesionalnog usmjeravanja, stipendiranja, zapošljavanja, međunarodne suradnje i razmjene; h) osigurati povoljnu socijalnu klimu za razvoj darovitosti i talenata; i) sustavno praćenje darovitih (dosjei, portofolio). Osnovni preduvjet uspješnog rada s darovitim i talentiranim učenicima su osposobljeni i profesionalni učitelji/nastavnici. Stoga je važno razviti specijalizirane kadrove (savjetnike, mentore, specijaliste) u školama te mrežu tih stručnjaka u odgojno-obrazovnom sustavu. Učitelji/nastavnici trebali bi biti osposobljeni za realizaciju diferenciranih programa, za procese integracije kurikuluma, za realizaciju različitih nastavnih strategija i individualizaciju nastave. Trebali bi biti osposobljeni kreirati fleksibilno i poticajno školsko okruženje, znati uključiti učenike u planiranje i realizaciju nastave, znati permanentno poticati samostalnost, samoregulaciju i samoevaluaciju učenika, znati učenike naučiti kako timski raditi te znati pridobiti roditelje na partnerstvo u radu škole.

ZAKLJUČAK

U ovom radu konstruiran je *Upitnik o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima* koji mjeri tri faktora: 1) Posebni programi, metode i oblici rada s darovitim i talentiranim učenicima; 2) Skrb o darovitim i talentiranim učenicima; 3) Identifikacija i poticanje darovitih i talentiranih učenika. Upitnikom je ispitano trenutno stanje, problemi i potrebe rada s darovitim i talentiranim učenicima u osnovnim školama među 378 učitelja i nastavnika diljem Republike Hrvatske: a) s obzirom na regiju Hrvatske (južnu, srednju i sjevernu); b) s obzirom na profil učitelja/nastavnika (učitelji razredne nastave, nastavnici prirodoslovnog, društvenog, humanističkog i umjetničkog područja); c) s obzirom na godine staža učitelja/nastavnika (manje od 5 godina, od 5 do 10 godina i više od 10 godina staža) i d) s obzirom na obrazovanje učitelja/nastavnika o radu s darovitim i talentiranim učenicima (osnovno obrazovanje o darovitima dobiveno na studiju, dodatno obrazovanje, samostalno učenje o darovitima, kombinirano i ništa od navedenog). Učitelji/nastavnici u osnovnim školama najviše primjenjuju posebne programe, metode i oblike rada u radu s darovitim i talentiranim učenicima, i to statistički značajno više u južnoj i srednjoj regiji Hrvatske u odnosu na sjevernu. U srednjoj i sjevernoj regiji Hrvatske u odnosu na južnu učitelji/nastavnici statistički značajno više neposredno skrbe o darovitim i talentiranim učenicima. Rezultati na identifikaciji darovitih i talentiranih učenika najniži su među učiteljima/nastavnicima u Republici Hrvatskoj što nas ne čudi jer je taj rad prije svega u domeni stručnih suradnika, statistički značajno je veći u južnoj i srednjoj regiji Hrvatske u odnosu na sjevernu. Svi profili nastavnika (učitelji razredne nastave i nastavnici s različitih područja) s darovitim i talentiranim učenicima statistički značajno najviše rade posebne programe, metode i oblike rada, potom neposredno skrbe o njima, dok najmanje sudjeluju u njihovoj identifikaciji. Nastavnici umjetničkog područja najviše potiču i usmjeravaju talente, potom nastavnici humanističkog, a onda društvenog područja, a oni svi statistički značajno više potiču darovitost svojih učenika od učitelja razredne nastave i nastavnika prirodoslovnog područja. Rezultati istraživanja pokazuju da sve kategorije učitelja/nastavnika s obzirom na godine staža (do 5 godina, od 5 do 10 godina, više od 10 godina), kao i s obzirom na obrazovanje za rad s darovitim učenicima (osnovno dobiveno na studiju, dodatno obrazovanje kroz rad, samostalno učenje, kombinirano ili ništa od navedenog) statistički značajno najviše provode posebne programe, metode i oblike rada s darovitim i talentiranim učenicima, potom neposredno skrbe o njima, dok naj-

manje sudjeluju u njihovoj identifikaciji. U Republici Hrvatskoj još uvijek nema sveobuhvatne i sustavne brige o darovitim učenicima, već je briga prepuštena parcijalnim rješenjima. Sustav brige o ovim učenicima najprije bi trebalo umrežiti, kao i stručnjake koji se bave s njima, trebalo bi aplicirati na europske fondove kako bi se dobila financijska sredstva za različite programe i poticaje, trebalo bi uspostaviti specifične standarde napredovanja i praćenja, ujednačiti proceduru identifikacije i praćenja darovitih učenika, fleksibilnije kreirati programe za ove učenike, uspostaviti sustav stipendiranja te kontinuirano uspostavljati suradnju i podršku obitelji u zajedničkom nastojanju podrške i napredovanja darovitog ili talentiranog učenika. S obzirom na to da su ovi učenici „naši biseri“ koji sada, kao i u budućnosti, predvode različite društvene promjene i napredak, doprinos ovog rada je u rasvjetljavanju samo dijela stanja, problema i potreba rada s darovitim i talentiranim učenicima, i to iz perspektive učitelja/nastavnika koji su u neposrednom, svakodnevnom radu s njima, a sve u cilju njegova unapređenja.

LITERATURA

- ADŽIĆ, D. 2011. Darovitost i rad s darovitim učenicima, *Život i škola*, 25, 1, 171-184.
- CVETKOVIĆ-LAY, J. i SEKULIĆ MAJUREC, A. 1998. *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea.
- CVETKOVIĆ-LAY, J. 2014. Euopska mreža potpore talentima – Towards a European talent support network and 3rd European talent day, međunarodna konferencija, Budimpešta, Mađarska, www.conference2014.talenteday.eu
- DOMAZET, M. 2014. Stavovi učitelja i nastavnika o različitim metodama rada s darovitim učenicima (neobjavljeni diplomski rad). Sveučilište u Splitu: Filozofski fakultet. <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?lang=en&rad=716001>
- GAGNE, F. 1985. Giftedness and talent: reexamining a reexamination of definitions. *Gifted child Quarterly*, 29: 103-112.
- GARDNER, H. 1983. *Frames of mind: the theory of multiple intelligences*. New York: Basic books.
- GOLEMAN, D. 1995. *Emocionalna inteligencija – zašto je važnija od kvocijenta inteligencije*, Zagreb: Mozaik knjiga.
- Grandić, R. i Letić, M. 2009. Stanje, problemi i potrebe u području brige o daro-

- vitim učenicima u našem obrazovnom sistemu, Filozofski fakultet, Novi Sad. www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/.../G... (10. siječnja 2016.)
- HILL, K. G., AMABILE, T. M., ISAKSEN, S. G., MURDOCK, M. G., FIRESTEIN, R. L., TREFFINGER, D. 1993. Understanding and recognizing creativity: the emergence of a discipline. *Understanding and recognizing creativity: the emergence of a discipline*.
- PIŽORN, M. i JURISHEVIĆ, K. 2016. Teachers' opinions and experiences on gifted education in primary school (usmeno priopćenje), *Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika*, Zadar.
- KOREN, I. 1989. *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
- OZIMEC, S. 1996. Otkriće kreativnosti. Varaždinske Toplice: Tonimir.
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (NN 34/1991.).
- RENZULLI, J. S. 1986. The Three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. U: Sternberg, R. J.; Davidsom, J. E. (ur.). *Conception of Giftedness*. New York: University Press.
- RENZULLI J. S. i REISS, S. M. 2000. The school wide enrichment model. U: Heller, K. A.; Monks, F. J.; Sternberg, R. K.; Subotnik, R. F. Ur. *International handbook of giftedness and talent*. Oxford: Elsevier press.
- STERNBERG, R. J. 1996. *Uspješna inteligencija: Kako kreativna i praktična inteligencija određuju uspjeh u životu*. Zagreb: Barka.
- TVORIĆ, A. 2005. Pregled pojma darovitosti u hrvatskom osnovnom školstvu s osvrtom na stavove učitelja o darovitosti (neobjavljena diplomatska radnja). Zagreb: Učiteljska akademija.
- VLAHOVIĆ-ŠTETIĆ. 2005. *Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi*, Znanost i društvo, Zagreb: IDIZ.
- VOJNOVIĆ, N. 2005. Stanje, problemi i potrebe u području skrbi o darovitim učenicima u hrvatskom školskom sustavu. U: Vlahović-Štetić, V. Ur. *Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi*, Znanost i društvo, Zagreb: IDIZ.
- SLAVIČEK, M. 2014.. Rad s darovitim učenicima 1994.-2014. http://www.hzos.hr/upload_data/site_files/sazetak-daroviti-2014..pdf (12. siječnja 2016.)
- SLAVIČEK, M. 2014. Kako i zašto raditi s darovitima, *Otkrivanje Darovitih Učenika* - stručni skup HZOŠ 14. 3. 2014. www.hzos.hr/upload_data/site_files/darovitii-2014..pdf (12. siječnja 2016.)
- www.mzos.hr

PRILOG***UPITNIK O STANJU I POTREBAMA RADA S DAROVITIM I TALENTIRANIM UČENICIMA U OSNOVNOJ ŠKOLI***

Poštovani učitelji/nastavnici!

Pred Vama je Upitnik o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima u osnovnim školama. Zanima nas Vaše osobno iskustvo rada s darovitim i talentiranim učenicima, iskustva Vaše škole u skrbi o darovitima te Vaša osobna percepcija o tome kako država skrbi o darovitim i talentiranim učenicima. Rezultati ovog znanstvenog istraživanja dat će nam neke smjernice za kvalitetniju skrb o darovitim učenicima. Pročitajte svaku tvrdnju i odgovorite tako da zaokružite jedan broj. Brojevi znače sljedeće:

1 - uopće ne 2 - uglavnom ne 3 - ni da, ni ne 4 - uglavnom da 5 – u potpunosti da

1.	Imao/la sam darovitog učenika/e u razredu.	1	2	3	4	5
2.	Teško mi je prepoznati darovitog ili talentiranog učenika u razredu.	1	2	3	4	5
3.	U radu s darovitim učenicima imao/la sam problema.	1	2	3	4	5
4.	Smatram da osobno svojim radom mogu znatno pridonijeti napretku i motivaciji darovitog ili talentiranog učenika.	1	2	3	4	5
5.	Svojim radom kao učitelj/nastavnik mogu poticati kreativnost darovitog/talentiranog učenika.	1	2	3	4	5
6.	Kao učitelj/nastavnik sudjelujem u identifikaciji darovitih/talentiranih učenika.	1	2	3	4	5
7.	Roditelji učenika sudjeluju u identifikaciji darovitog/talentiranog učenika.	1	2	3	4	5
8.	Učenici u razredu sudjeluju u identifikaciji darovitog/talentiranog učenika.	1	2	3	4	5
9.	Sam daroviti/talentiran učenik je procjenitelj svoje nadarenosti.	1	2	3	4	5
10.	Identifikacija darovitog učenika u školi provodi se kad se primijeti njegova potencijalna darovitost/talent.	1	2	3	4	5
11.	Identifikacija darovitih učenika provodi se u nižim razredima.	1	2	3	4	5

12.	Provodite li obogaćenje programa (u dubinu i širinu) kao metodu rada s darovitima.	1	2	3	4	5
13.	Provodite li promjene u vlastitom načinu rada (poticanje kreativnosti, originalnosti, kritičkog mišljenja, samostalne regulacije učenja, viših misaonih procesa) kao oblike rada s darovitima.	1	2	3	4	5
14.	Provodite li usmjeravanje darovitog/talentiranog učenika na dodatne školske i izvanškolske aktivnosti.	1	2	3	4	5
15.	Primjenjuje li se u Vašoj školi raniji polazak u školu kao oblik akceleracije za darovite i talentirane učenike.	1	2	3	4	5
16.	Primjenjuje li se u Vašoj školi preskakanje razreda kao oblik akceleracije za darovite učenike.	1	2	3	4	5
17.	Primjenjuje li se u Vašoj školi sažimanje predmeta kao oblik akceleracije za darovite učenike.	1	2	3	4	5
18.	Primjenjuje li se u Vašoj školi neki oblik dopisnog školovanja (npr. preko interneta) kao oblik akceleracije za darovite učenike.	1	2	3	4	5
19.	Primjenjujete li rad na projektima za darovite/talentirane učenike.	1	2	3	4	5
20.	Primjenjujete li rad u malim grupama za darovite/talentirane učenike.	1	2	3	4	5
21.	Primjenjujete li rad s mentorom za darovite/talentirane učenike.	1	2	3	4	5
22.	Postoji li u Vašoj školi grupiranje darovitih/talentiranih učenika u homogene skupine (grupiranje po sposobnostima).	1	2	3	4	5
23.	Postoji li u Vašoj školi baza podataka o darovitoj/talentiranoj djeci.	1	2	3	4	5
24.	Prati li se sustavno napredak darovitih/talentiranih učenika u Vašoj školi.	1	2	3	4	5
25.	Postoje li neki posebni programi rada s darovitim/talentiranim učenicima u Vašoj školi.	1	2	3	4	5
26.	Posebne programe rada s darovitim/talentiranim učenicima u mojoj školi provodi stručno razvojna služba.	1	2	3	4	5
27.	Posebne programe, oblike i metode rada s darovitim/talentiranim učenicima u mojoj školi provode isključivo učitelji i nastavnici.	1	2	3	4	5
28.	Postoje li izborni predmeti u Vašoj školi koje potencijalno odabiru darovita i talentirana djeca.	1	2	3	4	5

29.	Jeste li ikad u školi dobili neka financijska sredstva za rad s darovitim/talentiranim učenicima.	1	2	3	4	5
30.	Jeli Vaša škola opremljena dodatnom opremom za rad s darovitim/talentiranim učenicima.	1	2	3	4	5
31.	Smatrate li da je skrb o darovitim/talentiranim učenicima u Hrvatskoj nije na zavidnoj razini.	1	2	3	4	5
32.	Brigu o darovitim/talentiranim učenicima u Hrvatskoj trebala bi prije svega voditi svaka škola.					
33.	Brigu o darovitim/talentiranim učenicima u Hrvatskoj trebao bi prije svega voditi grad za učenike svih škola.	1	2	3	4	5
34.	Brigu o darovitim/talentiranim učenicima u Hrvatskoj trebala bi voditi županija za sve svoje škole.	1	2	3	4	5
35.	Briga o darovitim/talentiranim učenicima u Hrvatskoj trebala bi se voditi na razini države.	1	2	3	4	5
36.	Imam izražen interes i potrebu za stručnim usavršavanjem u području darovitosti.	1	2	3	4	5
37.	U radu s darovitim/talentiranim učenicima potrebna mi je veća podrška stručno-razvojne službe.	1	2	3	4	5
38.	Volio/la bih raditi posebne programe s darovitim/talentiranim učenicima.	1	2	3	4	5
39.	Iako se u mojoj školi ne radi s darovitim učenicima sam/a pokušavam identificirati takve učenike na predmetu koji predajem i dodatno raditi s njima.	1	2	3	4	5
40.	Smatram da posebni programi za nadarene nemaju smisla.	1	2	3	4	5

OSNOVNI DEMOGRAFSKI PODATCI O SUDIONIKU ISTRAŽIVANJA

Osnovna škola: _____ Grad/mjesto: _____

Zaokružite odgovor koji se odnosi na Vas:

1. Vi ste:
- učitelj razredne nastave
 - nastavnik predmeta prirodoslovnog smjera
 - nastavnik predmeta društvenog smjera
 - nastavnik predmeta humanističkog smjera
 - nastavnik predmeta umjetničkog smjera

2. Vaše godine staža: a) manje od 5 godina
 b) od 5 do 10 godina
 c) više od 10 godina

3. Imali ste:

- a) osnovno obrazovanje o radu s nadarenim učenicima (tijekom studija),
b) dodatno usavršavanje o radu s nadarenim učenicima (tijekom rada u školi),
c) samostalno ste proučavali nadarenost
d) kombinirano (nešto tijekom studija, nešto radom u školi i samostalno)
e) ništa od navedenog

STATUS, PROBLEMS AND NEEDS WORKING WITH TALENTED PUPILS IN PRIMARY SCHOOLS IN CROATIA

In the paper is designed questionnaire to evaluate the situation and the need for gifted and talented students. The sample consisted of the condition and needs of gifted students in Croatian primary schools among 378 primary school teachers and subject teachers of all profiles. Factor analysis of the questionnaire obtained three factors: 1) Special programs, methods and forms of work with gifted children, 2) Direct social care for gifted children, 3) Identification of gifted children. They then tested the results on those three factors with respect to the different categories of teachers with regard to: a) three different regions of the Republic of Croatia, b) different profiles, c) the different years of service, and d) a different education of gifted children. The survey results show that teachers in primary schools by region of Croatia significantly more use of special programs, methods and forms of work in southern and central Croatian regions in relation to the north. In the central and northern regions compared to Croatian southern region teachers significantly more direct care for gifted children at different levels of society. The results of the factor of identification of gifted students are the lowest among teachers, which is not surprising because it is primarily business of school social services, they were significantly higher in southern and central Croatian regions in relation to the north. All profiles of teachers with gifted students statistically most do special programs, methods and forms of work, then care of gifted children. At least participate in the identification of gifted students. All categories of teachers with respect to years of service, as well as with regard to the education of gifted statistically most implemented specific programs, methods and forms of work with gifted children, then care of gifted at all levels of society, and at least participate in their identification. Concern about gifted students in the Republic of Croatia is still not satisfactory, and the paper provides some guidelines for improving the system.

KEYWORDS: *gifted and talented students, the state, problems and needs of gifted pupils in primary schools, questionnaire on the status and needs of gifted students.*